

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΣ

Τοῦ κ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Σ. ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΑΤΟΥ

Πτυχιούχου τῆς Ἀνωτάτης Βιομηχανικῆς Σχολῆς Πειραιῶς
Licencié Spécial en Administration des Entreprises τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Louvain

Τὸ κείμενο ποὺ ἀκολουθεῖ ἀποτελεῖ τὴν συνδυασμένη παρουσίαση τῶν ἀπόψεων οἱ ὁποῖες ἐκτίθενται στὰ ἐξῆς δύο ἔργα :

— PHILIPPE DE WOOT: La Fonction d' Entreprise, Formes Nouvelles et Progrès Économique.— Edit. E. Nauwelaerts, Louvain, 1962.

A. NOWICKI: La grande entreprise Americaine, Profits, Planification, Stimulation des cadres.— Traduction Française.— Cahiers de l'Institut de Science Économique Appliquée, No 141, Septembre 1963, Paris.

Ἔτσι, ἡ ὑπογραφή μας δὲν θὰ πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὅτι καλύπτει μιὰ πρωτότυπη ἐπιστημονικὴ ἐργασία, ἀλλὰ μόνο τὴ συνοπτικὴ καὶ συνθετικὴ παρουσίαση ἀπόψεων ποὺ ἀπλώνονται σὲ 900 περίπου σελίδες.

Ἡ ἔκταση τοῦ θέματος δὲν μᾶς ἐπέτρεψε νὰ παρουσιάσουμε παρὰ μόνοτις γενικὲς γραμμὲς τῶν πάνω ἔργων, τὰ ὁποῖα δὲν διστάζουμε νὰ κατατάξουμε ἀνάμεσα στὰ καλύτερα ἔργα οἰκονομικῆς τῶν ἐπιχειρήσεων, ποὺ εἶδαν τὸ φῶς τὰ τελευταῖα χρόνια. Καὶ γι' αὐτὸ σὲ πολλὰ σημεῖα ὀδηγηθήκαμε σὲ κάποιες ὑπερβολικὲς ἀπλοποιήσεις· προτιμήσαμε ὁμως νὰ παρουσιάσουμε μιὰ συνθετικὴ εἰκόνα παρὰ νὰ ἐπιμεινόμεν στὴ διερεύνηση μερικῶν λεπτομερειῶν καὶ σημείων.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι στὸ διάστημα τῶν τελευταίων δεκαετιῶν, οἱ γενικότερες οἰκονομικὲς ἐξελιξίσεις ἔχουν ὀδηγήσει σὲ μιὰ ἐπανεξέταση καὶ ἀναθεώρηση πολλῶν καθιερωμένων ἀντιλήψεων γύρω ἀπὸ τὴν ἐπιχείρηση καὶ τὴν ἄσκηση τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ λειτουργήματος.

Ἡ μεγάλη σύγχρονη ἐπιχείρηση εἶναι ἓνα φαινόμενο σύνθετο ὄχι μόνο σὲ ὄ,τι ἀφορᾷ τὴ δομὴ της, ἀλλὰ καὶ σὲ ὄ,τι ἀφορᾷ τὴν πραγματικότητά της ὅποιαν ἀντιπροσωπεύει. Πράγματι, μιὰ σύγχρονη ἐπιχείρηση μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ:

- σὰν πραγματικότητα οἰκονομικὴ, δηλαδή σὰν ἓνα σύνολο παραγωγικῶν μέσων, τὰ ὁποῖα ἀποκτῶνται, συνδυάζονται καὶ κατευθύνονται κατὰ τρόπο ποὺ θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν καλύτερη ἐκμετάλλευσή τῶν εὐκαιριῶν τῆς ἀγορᾶς ἢ τὴν δημιουργία γιὰ εὐνοϊκῶν γιὰ τὴν ἐπιχείρηση συνθηκῶν στὴν ἀγορὰ,
- σὰν πραγματικότητα ἀνθρώπινη, δηλαδή σὰν ὀργάνωση ἀτόμων, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἀπὸ μιάν ἐθρύτερη κοινωνία καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἐπιχείρηση ὀφείλει νὰ ἐπιτύχῃ τὴ συνεργασία,

— σὰν πραγματικότητα κοινωνική, δηλαδή σὰν ἓνα ἐπίκεντρο ἀπὸ τὸ ὁποῖο πηγάζει μιὰ ἐξουσία δράσεως ἢ ὁποῖα ἐκδηλώνεται μέσα στὸ κοινωνικὸ περιβάλλον στὸ ὁποῖο ἡ ἐπιχείρηση τείνει νὰ ἐνταχθῆ σὰν ἐνεργὸ στοιχεῖο.

Ἡ ἐπιχείρηση λοιπόν, μὲ τὸν τριπλὸ της αὐτὸ χαρακτήρα, ὀφείλει νὰ καταβάλλῃ μιὰ προσπάθεια ὥστε νὰ ἐνταχθῆ στὸ εὐρύτερο οἰκονομικὸ, ἀνθρώπινο καὶ κοινωνικὸ πλαίσιο. Εἶναι μιὰ μικρὴ ὄντοτητα ἢ ὁποῖα πρέπει νὰ ἐνσωματωθῆ στὴν εὐρύτερη ὄντοτητα πού τὴν περιβάλλει ἀπὸ τὴν ἔκβαση αὐτῆς τῆς προσπάθειας ἐξαρτᾶται ἡ ἐπιβίωσή της. Ἐὰν ἀποτύχῃ στὴν προσπάθεια της αὐτῆ, ἡ ἐπιχείρηση εἶναι καταδικασμένη· ἴσως μπορέσῃ γιὰ μερικὸν καιρὸ νὰ ἐπιζῆσῃ σὰν παράσιτο, ὅμως, ἀργὰ ἢ γρήγορα, θὰ ἐκλείψῃ.

Μόνος τρόπος γιὰ νὰ μπορέσῃ ἡ ἐπιχείρηση νὰ πραγματοποιήσῃ μὲ ἐπιτυχία τὴν ἐνταξί της στὸ εὐρύτερο αὐτὸ οἰκονομικὸ, ἀνθρώπινο καὶ κοινωνικὸ πλαίσιο, εἶναι τὸ νὰ ἀποθῆ συντελεστής κοινωνικῆς προόδου. Γιατὶ πράγματι, ἡ πρόοδος εἶναι, σὲ τελευταία ἀνάλυση, τὸ ἀποτέλεσμα:

- εἴτε τῆς δημιουργίας νέων παραγωγικῶν μέσων,
- εἴτε ἐνὸς καλύτερου προσανατολισμοῦ τῶν ὑφισταμένων παραγωγικῶν μέσων,
- εἴτε ἐνὸς ἀνώτερου ποιοτικὰ συνδυασμοῦ τῶν ὑφισταμένων μέσων.

Καὶ τὰ τρία αὐτὰ σημεῖα ἐμπίπτουν στὶς ἐπιδιώξεις τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἔστω, μόνο ἂν ἡ ἐπιχείρηση συντελῆ στὴν κοινωνικὴ πρόοδο δικαιολογεῖται ἡ ὑπαρξί της. Καί, σύμφωνα μὲ ὀρισμένες ἀπόψεις, τὸ γεγονός αὐτὸ εἶναι τὸ μόνο πὸν μπορεῖ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ὑπαρξί τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ κέρδους. Ἐτσι ὁ Joël Dean στὸ ἔργο του «Managerial Economics» γράφει ὅτι «τὸ κέρδος εἶναι ἡ ἀμοιβή γιὰ τὴν ἀνατροπὴ μιᾶς ὑφισταμένης καταστάσεως». Ἄποψη συζητήσιμη βέβαια, ἀλλὰ χαρακτηριστικὴ.

Ἐνα δεῦτερο σημεῖο πὸν πρέπει νὰ τονισθῆ εἶναι ὅτι, ὁ παραδοσιακὸς ἐπιχειρηματίας ὁ ὁποῖος χρηματοδοτοῦσε, ὀργάνωνε καὶ διεύθυνε τὴν ἐπιχείρησή του, ἀναλαμβάνοντας τὸν κίνδυνο καὶ ἀμειβόμενος μὲ τὰ κέρδη, δὲν ὑπάρχει πιά. Ἔχουμε περάσει σὲ μιὰ ἐπαγγελματοποίηση τῆς διευθύνσεως τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων καὶ τὸ γεγονός αὐτό, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν τεμαχισμό τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ λειτουργήματος—ἢ ἀκριβεστερά σὰν συνέπεια αὐτοῦ τοῦ τεμαχισμοῦ—ἔχει ἐπισύρει διάφορες οικονομικὲς καὶ κοινωνικὲς ἐπιπτώσεις. Στὸν κοινωνικὸ τομέα ἡ ἐπαγγελματοποίηση τῆς διευθύνσεως ἔχει προκαλέσει τὴ δημιουργία ἐνὸς νέου κοινωνικοῦ συνόλου—γιὰ νὰ μὴν ποῦμε κοινωνικῆς τάξεως—τὸ ὁποῖο, χάρις στη συγκέντρωση οικονομικῆς ἰσχύος, μπορεῖ νὰ ἀσκήσῃ πιέσεις καὶ ἐπιδράσεις πρὸς διάφορες κατευθύνσεις. Στὸν οἰκονομικὸ τομέα μιὰ σημαντικὴ συνέπεια εἶναι ὅτι ἓνα μεγάλο μέρος τῶν λειτουργημάτων τοῦ παραδοσιακοῦ ἐπιχειρηματία ἔχει περάσει στοὺς διευθύνοντες καὶ ἓνα ἄλλο μέρος στοὺς χρηματοδότες—μέτοχους, καὶ τὸ γεγονός αὐτό δημιουργεῖ μὴν ἀντίθεση συμφερόντων: οἱ διευθύνοντες ἀποβλέπουν σὲ στόχους μακροχρόνιους ἐνῶ οἱ μέτοχοι συχνὰ ἔχουν ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς βραχυχρόνιους. Οἱ διευθύνοντες ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν ἐπιβίωση καὶ τὴν επέκτασι τῆς ἐπιχειρήσεως, ἐνῶ οἱ μέτοχοι συχνὰ προτάσσουν τὴν ἀποδοτικότητα τοῦ χαρτοφυλακίου των.

Αὐτὴ ἡ νέα θεώρησι τῆς ἐπιχειρήσεως καθὼς καὶ μιὰ ἱκανοποιητικὴ ἀπάντη-

ση στο ερώτημα «Ποιός άσκει σήμερα τὸ ἐπιχειρηματικὸ λειτουργήμα;» μποροῦν νὰ προκίνηουν ἀπὸ τὴν ἐξέταση τῆς σύγχρονης ἀμερικανικῆς ἐπιχειρήσεως. Εἶναι ἡ ἐπιχείρηση ποὺ ἔφθασε σὲ ἕνα ἐπίπεδο ἐξελίξεως πρὸς τὸ ὁποῖο τείνει ἐπίσης ἡ μεγάλη εὐρωπαϊκὴ ἐπιχείρηση. Ἡ σπουδὴ τῆς μεγάλης ἀμερικανικῆς ἐπιχειρήσεως μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ σὲ μίαν ἐπανεξέταση πολλῶν καθιερωμένων ἀπόψεων.

Ἄν ἐξετάσουμε τὶς περιπτώσεις πολλῶν μεγάλων ἀμερικανικῶν ἐπιχειρήσεων δὲν εἶναι δύσκολο νὰ διαπιστώσουμε ὅτι, πέρα ἀπὸ τὶς καθιερωμένες κοινὲς σὲ κάθε ἐπιχείρηση λειτουργίαι—δηλαδή τὴν συναλλακτικὴν, τὴν παραγωγικὴν, τὴ χρηματοοικονομικὴ καὶ τὴ διοικητικὴ—μερικὲς νέες λειτουργίαι, ποὺ ἰδιαίτερα προσοδιάζουν στὴ σύγχρονη μεγάλη ἐπιχείρηση, ἀναπτύχθηκαν στὸ διάστημα τῶν τελευταίων δεκαετιῶν.

Ἄς ρίξουμε μιὰ ματιὰ στὶς λειτουργίαι αὐτές.

Εἶναι πρώτη ἡ λειτουργία τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας ποὺ ἀναλαμβάνεται ἀπὸ τὴν ἐπιχείρηση. Ὅπως χαρακτηριστικὰ γράφει ὁ κ. Ph. de Woot: «Σήμερα γιὰ πολλές ἐπιχειρήσεις ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ἔχει γίνει ἕνα οὐσιαστικὸ μέσον δημιουργίας καὶ ἀνανεώσεως τῶν παραγωγικῶν πηγῶν ποὺ εἶναι ἀπαραίτητες στὴν πρόοδο. Μὲ τὴ δημιουργία παραγωγικῶν πηγῶν, ὑπὸ μορφὴν γνώσεων, οἱ ἐπιχειρήσεις ἀναπτύσσουν στοὺς κόλπους τῶν μίαν ἐπιστημονικὴ καὶ τεχνολογικὴ βάση, ἡ ὁποία καὶ μόνο θὰ τοὺς ἐπιτρέψῃ μακροχρονίως νὰ ἀναπροσαρμοστοῦν καὶ νὰ συμβάλλουν στὴν πρόοδο».

- Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα συνίσταται στὴν ἀναζήτησις νέων ἰδεῶν, οἱ ὁποῖαι:
- εἶτε ἔχουν θεωρητικὴ μόνον ἀξία, συνεπῶς προεκτείνουσι τὴν ἀνθρώπινη γνώσις χωρὶς νὰ εἶναι ἀμέσως ἐκμεταλλεύσιμες πρακτικὰ,
 - εἶτε ἔχουν πρακτικὴ χρησιμότητα, δηλαδή ἀποβλέπουσι στὴν ἐφαρμογὴ τῶν θεωρητικῶν γνώσεων γιὰ τὴ δημιουργία νέων ἀγαθῶν, τὴ βελτιώσις τῶν ὑπαρχόντων ἀγαθῶν ἢ τὴν τελειοποίησις τῶν παραγωγικῶν μεθόδων.

Τὴν σημασίαν τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας γιὰ τὴ μεγάλη σύγχρονη ἐπιχείρηση ἀποδεικνύουν οἱ πάρα κάτω ἀριθμοὶ ποὺ ἀναφέρονται στὶς δαπάναις ἐπιστημονικῆς ἔρευνας τῆς ἀμερικανικῆς βιομηχανίας (1):

ΕΤΟΣ	ΠΟΣΟΝ ΣΕ ΕΚΑΤΟΜΜ. \$
1950	3.000
1960	10.000
1963	17.000
1969 (πρόβλεψη)	30.000

Αὐτὲς οἱ δαπάναις ἀντιπροσωπεύουσι τὸ 1,75% τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος τῶν Η. Π. Α.

Ἔτσι, ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα θεωρεῖται σήμερα μιὰ βάση ἀπαραίτητη γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν, καὶ τὴν πρόοδον τῆς ἐπιχειρήσεως. Χάρη στὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ἡ ἐπιχείρηση ἀποκτᾷ ἕνα χαρακτηριστὴρ πολὺπλευρο, μπορεῖ νὰ ὀρθῇ καινούριους προσ-

1) Τοὺς ἀριθμοὺς ὄφειλω σὲ ἀνακοίνωσιν τοῦ καθηγητοῦ κ. J. Verstraete. Τὰ ποσὰ ἔχουσι ὑποστῆ διόρθωσιν γιὰ νὰ ἐξελιθοῦν τιμαριθμικῶς ἐπιπτώσεις.

αντολισμούς όταν ή ζήτηση για τὰ σημερινὰ προϊόντα της θὰ ἀρχίση νὰ κάμπτεται—ἀναπόφευκτη συνέπεια τῶν τεχνολογικῶν ἐξελίξεων. Χάρη στὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ἡ ἐπιχείρηση πραγματοποιεῖ ἐπενδύσεις σὲ γνώσεις, οἱ ὁποῖες, σὲ τελευταία ἀνάλυση, εἶναι παραγωγικὲς πηγές. Θὰ πρέπει ὅμως, νὰ σημειωθῇ ὅτι οἱ καινούριες γνώσεις δὲν εἶναι πάντοτε ἀμέσως ἐκμεταλλεύσιμες· μὰ χρονικὴ περίοδος μεγαλύτερη ἢ μικρότερη εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ νὰ προετοιμασθῇ ἡ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ μιᾶς θεωρητικῆς γνώσεως, γι' αὐτὸ ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα εἶναι ἀξεχώριστα δεμένη μὲ τὸν μακροχρόνιο προγραμματισμό.

Γιὰ τὴ μεγάλη σύγχρονη ἐπιχείρηση ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ἔχει καταστῆ μὴ συνεχῆς ἀπασχόληση. Γι' αὐτὸ καὶ συνήθως, ἡ ἐπιχείρηση ἐνσωματώνει στοὺς κόλπους της αὐτὴ τὴ δραστηριότητα. Συνήθως, δημιουργεῖται ἓνα ἰδιαίτερο τμήμα ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν, τὸ ὁποῖο, στὸ ὄργανόγραμμα τῆς ἐπιχειρήσεως, τοποθετεῖται στὸ ἴδιο ἐπίπεδο μὲ τὰ μεγάλα τμήματα τῆς παραγωγῆς, τῶν ἐφοδισμῶν, τῶν πωλήσεων. Οἱ διευθυντὲς τῆς ὑπηρεσίας ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν μετέχουν στὴν λήψη τῶν ἐπιχειρηματικῶν ἀποφάσεων πὸν σχετίζονται μὲ τὴν πολιτικὴ τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἔτσι, ἡ νέα αὐτὴ λειτουργία προσανατολίζει τὸν προσδιορισμὸ τῶν ἀντικειμενικῶν σκοπῶν τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τῆς προσδίδει μὴν εὐκαμψία πὸν ἐπιτρέπει, ὄχι μόνον τὴν παθητικὴν προσαρμογὴν στὶς μεταβλητὲς συνθῆκες τοῦ περιβάλλοντος, ἀλλὰ κυρίως, μὴν ἐνεργητικὴν δραστηριότητα ἢ ὁποῖα ἀποβλέπει στὴ δημιουργία νέων ἐνκαιριῶν στὴν ἀγορά.

Ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας ὁδηγεῖ τὴν ἐπιχείρηση στὴν διαφοροποίηση (diversification) καὶ στὶς καινοτομίες.

Ἡ διαφοροποίηση εἶναι μὴ πολιτικὴ ἀγορᾶς μὲ τὴν ὁποῖα ἡ ἐπιχείρηση ἐνεργεῖ κατὰ τρόπον συνδυασμένο στὴν κλίμακα τῶν προϊόντων της καὶ στὸν ἀριθμὸ τῶν ἀγορῶν τοποθετήσεως τῶν προϊόντων. Ἐνα σχῆμα πὸν παραθέτουμε ἐδῶ μπορεῖ νὰ δεῖξη ποιὲς εἶναι οἱ διάφορες πολιτικὲς ἀγορᾶς πὸν μὴ ἐπιχείρηση μπορεῖ νὰ ἐφαρμόσῃ, καὶ πὸς παρουσιάζεται ἡ διαφοροποίηση (*).

Γιὰ νὰ ἐπαναλάβουμε τὸν ὀρισμὸ τοῦ κ. Novicki, ἡ διαφοροποίηση ἀντιπροσωπεύει τὴ διαζευκτικὴ δυνατότητα στὴν ὁποῖα ἀνευρίσκονται, ταυτόχρονα, ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἀγορᾶς καὶ ἡ ἀνάπτυξη τοῦ προϊόντος.

Κάθε μὴ ἀπὸ τὶς πολιτικὲς ἀγορᾶς πὸν ἀπεικονίσαμε σχηματικὰ πάρα πάνω ὑπόκειται σὲ ὀρισμένους περιορισμούς πὸν ἡ ἐπιχείρηση πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψη της. Τέτοιοι περιορισμοὶ εἶναι π.χ. ἓνας κάποιος κορεσμὸς τῆς ὑφισταμένης ἀγορᾶς, ὁ ὁποῖος περιορίζει τὶς δυνατότητες μιᾶς πολιτικῆς διεισδύσεως ἢ νομικοὶ καὶ φορολογικοὶ περιορισμοὶ πὸν δὲν ἐπιτρέπουν πάντα τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἀγορᾶς σὲ χῶρες τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ὅσο γιὰ τὴν πολιτικὴ ἀναπτύξεως τοῦ προϊόντος, αὐτὴ ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὴν τεχνικὴ πρόοδο. Συμβαδίζει λοιπὸν μὲ τὴν αὐξηση τῶν γνώσεων πὸν προκύπτει χάρη στὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα.

Ἡ διαφοροποίηση, λοιπὸν, ἀποβλέποντας ταυτόχρονα στὴν ἀνάπτυξη τῶν ἀ-

2) Τὸ σχῆμα αὐτὸ ἐπαναλαμβάνεται τόσο στὸ ἔργο τοῦ κ. Ph. de Woot ὅσο καὶ στὸ ἔργο τοῦ κ. A. Nowicki, παρμένο ἀπὸ τὸ σύγγραμμα τοῦ κ. H. I. Ansoff «Strategies for Diversification».

ΑΓΟΡΕΣ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	A_0	A_1	A_2	A_k
Π_0	Διεϊδύουη 'Αγορᾶς	'Ανδπηύση	'Αγορᾶς		
Π_1	ς ς ο ο				ο ο ο ο
⋮	ο ο ο ο			ο ο ο ο	
Π_v	'Α Τ	'Α			

γορῶν καὶ τῶν προϊόντων, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξη χωρὶς τὴν πρόοδο. Εἶναι ἀξεχώριστα δεμένη μὲ τὴν καινοτομία, ἡ ὁποία, κατὰ τὸν κ. P.deWoot ἀποτελεῖ μιὰ γενικώτερη ἔννοια ποὺ καλύπτει ὅλες τὶς μορφές ποιοτικῶν βελτιώσεων ποὺ εἰσάγονται στὴν ἐπιχείρηση.

Χάρη στὴν καινοτομία ὁ συναγωνισμὸς τῶν ἐπιχειρήσεων ἀπόκτησε μιὰ νέα διάσταση. Ἐνῶ ἄλλοτε συναγωνισμὸς ἐσήμανε κυρίως πολιτικὴ — ἢ καὶ πόλεμο — τιμῶν, σήμερα διενεργεῖται σὰν πολιτικὴ προϊόντος. Καὶ αὐτὴ ἡ πολιτικὴ συνίσταται, σὲ τελευταία ἀνάλυση, στὴν συστηματοποίηση τῆς ἀλλαγῆς. Ἡ ἐπιχείρηση μετασχηματίζεται μὲ τὸ νὰ προσανατολίζεται στὶς νέες εὐκαιρίες τῆς ἀγορᾶς, δηλαδὴ μὲ τὸ νὰ λανσάρη νέα προϊόντα, ἐγκαταλείποντας τὰ παλαιὰ ποὺ δὲν εἶναι πιὰ κερδοφόρα. Ἀλλὰ μέχρι ποῦ μπορεῖ νὰ φτάσῃ αὐτὴ ἡ συστηματοποίηση τῆς ἀλλαγῆς; Μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι δὲν ὑπάρχει περιορισμὸς. Ἡ μελέτῃ ὁρισμένων συγκεκριμένων περιπτώσεων εἶναι ἀποκαλυπτικὴ καὶ δείχνει ὅτι μιὰ ἐπιχείρηση μπορεῖ νὰ ἀναπτύξῃ δραστηριότητα σὲ ἐντελῶς καινούριους τομεῖς, ὥστε, ἔπειτα ἀπὸ λίγες δεκαετίες, τίποτε νὰ μὴ θυμῆξῃ τὴν παλαιότερη δραστηριότητά της ⁽³⁾.

Ἔτσι, ἡ διαφοροποίηση παρουσιάζεται σὰν ἕνας συντελεστὴς συνεχοῦς ἀνανεώσεως τῆς ἐπιχειρήσεως. Μὲ τὴν μετατροπὴ τῆς παραγωγῆς, ἡ ὁποία εἶναι συνέπεια τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν παλαιῶν προϊόντων καὶ τῆς δημιουργίας νέων, ἡ ἐπιχείρηση κρατᾷ τὴ θέση της στὴν ἀγορὰ ἀκριβῶς ἐπειδὴ γίνεται συντελεστὴς προόδου.

Ἡ σημασία τῆς διαφοροποιήσεως εἶναι λοιπὸν τόσο μεγάλη, ὥστε μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ μιὰ νέα λειτουργία τῆς μεγάλης σύγχρονης

3) Στὸ ἔργο τοῦ κ. Ph. de Woot ἀνεφέρονται λεπτομερῆ στοιχεῖα γιὰ τὶς περιπτώσεις τῆς Westinghouse, τῆς General Motors καὶ τῆς Philips (σσ. 133 - 139).

ἐπιχειρήσεως. Καὶ συνήθως ἡ λειτουργία αὐτὴ ὀργανώνεται μὲ τὴ δημιουργία εἰδικῶν τμημάτων, τὸ ὁποῖο βρίσκεται σὲ στενὴ ἐπαφὴ μὲ τὸ τμήμα τῶν ἐπιστημονικῶν ἔρευνῶν.

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας, τῆς διαφοροποιήσεως καὶ τῆς καινοτομίας, δημιούργησαν τὴν ἀνάγκη μᾶς μεγαλύτερης εὐελιξίας στὴ διεύθυνση τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἔτσι, περνᾶμε στὴν ἐπιχείρησι τῆς ὁποίας ἡ διοίκηση βασίζεται σὲ μιὰν ἀποκεντρωμένη ὀργανωτικὴ δομὴ.

Ἡ ἀποκέντρωση εἶναι μιὰ πρόσφατη σχετικὰ τάσις πού παρατηρεῖται στὶς μεγάλες ἀμερικανικὰς ἐπιχειρήσεις. Ὁ σκοπὸς τῆς ἐφαρμογῆς ἐνὸς ἀποκεντρωτικοῦ διοικητικοῦ συστήματος συνίσταται, ὅπως παρατηρεῖ ὁ κ. Ph.deWoot «στὸ νὰ ξαναβροῦ ἡ ἐπιχείρησι τὰ πλεονεκτήματα τοῦ μέσου μεγέθους διατηρώντας ταυτόχρονα ὅλα τὰ πλεονεκτήματα τῆς μεγάλης διαστάσεως».

Πράγματι, κάθε ἐπιχείρησι, ἀφοῦ ξεπεράσῃ ἓνα ὀρισμένο μέγεθος, γίνεται δυσκίνητη καὶ ἡ διεύθυνσίς της ἀποβαίνει πολὺν δύσκολη, ἂν θέλουμε νὰ μὴν ἀπομακρυνθοῦμε ἀπὸ τὰ παραδοσιακὰ συστήματα. Ὁ νόμος τῆς φθίνουσας ἀποδόσεως ἐφαρμόζεται καὶ στὴν περίπτωσι τῆς ἐργασίας διευθύνσεως πού ἀποτελεῖ καὶ αὐτὴ ἓνα παραγωγικὸν συντελεστή. Ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μεριά, ἡ ἔκτασις τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας καὶ τῆς διαφοροποιήσεως, καθὼς ἐπίσης καὶ οἱ ἀξιώσεις μᾶς ἀγορᾶς ἢ ὁποία, χάρις στὶς γενικότερες τεχνικὰς, οἰκονομικὰς καὶ πολιτικὰς ἐξελίξεις συνεχῶς διευρύνεται, ὀδηγοῦν τὴν ἐπιχείρησι στὸ νὰ ξεπεράσῃ αὐτὸ τὸ ὄριο διαστάσεως πού καθορίζουν οἱ ἰκανότητες τῶν διευθυνόντων. Σ' αὐτὸ τὸ κρίσιμο σημεῖο πρέπει νὰ περάσουμε σὲ μιὰν ἀποκεντρωμένη δομὴ πού θὰ ἐπιτρέψῃ στὴν ἐπιχείρησι νὰ διατηρήσῃ τὴν εὐελιξία της καὶ τὴν ἰκανότητα προσαρμογῆς στὶς συνθῆκες τοῦ περιβάλλοντος.

Ἡ ἀποκέντρωση συνίσταται στὸ νὰ ἐφαρμοσθῇ στὸν τομέα τῆς διευθύνσεως ἡ ἀρχὴ τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας. Πρόκειται γιὰ μιὰ καινούρια σύλληψι τῆς διοικητικῆς λειτουργίας τῆς ἐπιχειρήσεως, ἡ ὁποία, ἀπὸ παράδοσι, λογιζόταν ἀτιμητὴ.

Ἡ ἀποκέντρωση εἶναι σχετικὰ πρόσφατο φαινόμενο, ἀκόμη καὶ στὶς Η.Π.Α.. Ἡ ἀνάγκη ἀναθεωρήσεως τῶν παραδοσιακῶν συστημάτων διοικήσεως παρουσιάστηκε μετὰ τὴν μεγάλη οἰκονομικὴ κρίσις τοῦ 1929. Ἡ ἀποκέντρωση τῆς διοικήσεως ἄρχισε νὰ ἐφαρμόζεται σὲ μερικὰς ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες ἀμερικανικὰς ἐπιχειρήσεις ἀνάμεσα στὴ δεκαετία 1930—40. Αὐτὲς οἱ ἐπιχειρήσεις ἦταν: ἡ General Motors, ἡ du Pont de Nemours, ἡ Jersey Standard, ἡ U. S. Rubber καὶ ἡ Sears and Roebuck. Τὸ πέρασμα ἀπὸ τὸ συγκεντρωτικὸν εἰς τὸ ἀποκεντρωτικὸν σύστημα δὲν ἦταν εὐκόλο. Ἔπρεπε νὰ ὑπερνηκθῶν συνήθειες καὶ προκαταλήψεις πού εἶχαν τὴ δύναμι τῶν καθιερωμένων: ἡ μεταβολὴ στοὺς κόλπους κάθε ἐπιχειρήσεως χρειάστηκε μιὰ περίοδο 7 ὡς 10 ἐτῶν γιὰ νὰ ὀλοκληρωθῇ.

Ἡ τάσις πρὸς τὴ διοικητικὴ ἀποκέντρωση γενικεύθηκε στὶς μεγάλες ἀμερικανικὰς ἐπιχειρήσεις μετὰ τὸν δεῦτερον παγκόσμιον πόλεμον· στὴν Εὐρώπη τὸ φαινόμενο αὐτὸ δὲν πῆρε ἀκόμη μεγάλη ἀνάπτυξι.

Ἡ ἀποκεντρωμένη διεύθυνσι ἀσκεῖται ἀπὸ τρεῖς διαφορετικὰς ὁμάδες προ-

σώπων, πού κάθε μιά τους ὀρίζεται ἀπὸ τὴν ἔκταση τῆς δραστηριότητάς της καὶ τὴ σημασία τῶν οικονομικῶν ἀποφάσεων πού εἶναι ἀρμόδια νὰ πάρη.

Ὁ κ. Nowicki διακρίνει:

- Τὴν ἀνωτάτη διεύθυνση. Εἶναι ἡ ομάδα τῶν προσώπων τὰ ὁποῖα ἐπωμίζονται τὴν εὐθύνη γιὰ τὸν καθορισμὸ τῶν γενικῶν ἀντικειμενικῶν σκοπῶν πού θὰ ἐπιδιώξη ἡ πολιτικὴ τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τῶν μεθόδων πού θὰ υἱοθετηθοῦν ἀπὸ τὴν ἐπιχείρησι. Οἱ ἀποφάσεις τῶν προσώπων αὐτῶν ἐπιηρεάζουν βασικά τὴ γενικὴ ὁργάνωσι τῆς ἐπιχειρήσεως.
- Τὴ μέση διεύθυνση. Εἶναι τὸ σύνολο τῶν προσώπων πού ἔχουν τὴν εὐθύνη καταστρώσεως τῶν λειτουργικῶν σχεδίων καὶ τῶν μεθόδων πού θὰ διευκολύνουν τὴν ἐκτέλεσι τῶν εὐρύτερων σχεδίων τὰ ὁποῖα ἔθεσε ἡ ἀνωτάτη διεύθυνσι.
- Τὴν τρέχουσα διεύθυνσι. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν ομάδα τῶν προσώπων πού εἶναι ὑπεύθυνα κατὰ τρόπον ἄμεσο γιὰ τὴ διεύθυνσι τῆς ἐργασίας τῶν ὑπαλλήλων καὶ τὴν ἐκτέλεσι τῶν λειτουργικῶν σχεδίων πού κατὰστρωσε ἡ μέση διεύθυνσι.

Κατὰ τὸν κ. Ph.deWoot ἡ ἀποκεντρωμένη διεύθυνσι ἀποτελεῖται:

- ἀπὸ τὴ γενικὴ διεύθυνσι,
- ἀπὸ τὴ διεύθυνσι τῶν αὐτονόμων μονάδων,
- ἀπὸ τὶς ἐπιτελικὰς ἢ συμβουλευτικὰς ὑπηρεσίας.

Ἡ γενικὴ διεύθυνσι δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν ἀνωτάτη διεύθυνσι πού εἶδαμε στὴν προηγούμενη διάκρισι. Δὲν ἀσχολεῖται μὲ τρεχοῦμενα διοικητικὰ θέματα. Ἀποστολὴ της εἶναι μᾶλλον νὰ ὀραματισθῇ τὴν ἐπιχείρησι στὸ μέλλον: «δὲν ἀρκεῖ νὰ προβλέπη, ἀλλὰ πρέπει καὶ νὰ προετοιμάξη τὸ μέλλον τῆς ἐπιχειρήσεως».

Οἱ αὐτόνομες μονάδες συγκροτοῦνται συνήθως σύμφωνα μὲ τοὺς διαφορετικούς τύπους προϊόντων ἢ κάποτε κατὰ γεωγραφικὰς ζῶνες. Διευθύνονται σὰ νὰ ἦταν ἀνεξάρτητες οικονομικὰς μονάδες. Ἡ διεύθυνσι τῶν αὐτονόμων μονάδων εἶναι ἀπόλυτα ὑπεύθυνη γιὰ τὰ οικονομικὰ ἀποτελέσματά τους. Πολλὰς φορὰς ἡ αὐτονομία εἶναι τέτοια ὥστε ὑπάρχει οικονομικὸς συναγωνισμὸς ἀνάμεσα σὲ δύο μονάδες τῆς ἴδιας ἐπιχειρήσεως.

Ὅσο γιὰ τὶς ἐπιτελικὰς ἢ συμβουλευτικὰς ὑπηρεσίας, ἀσχολοῦνται μὲ δραστηριότητες οἱ ὁποῖες ἀπὸ τὴ φύση τους δὲν μποροῦν νὰ ἀποκεντρωθοῦν ἢ ἀπαιτοῦν μιὰ μελέτη καὶ μιὰ πολιτικὴ συνόλου, π.χ. ἡ χρηματοδότησι, οἱ δημόσιες σχέσεις κλπ.

Αὐτὲς οἱ γενικότητες δὲν εἶναι ἀρκετὲς γιὰ νὰ δώσουν μιὰ πλήρη ιδέα τῆς ἀποκεντρώσεως. Ἡ ἀποκέντρωσι εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ ἓνα διοικητικὸ σύστημα: εἶναι ἓνα νέο πνεῦμα πού καθιστᾷ τὴν ἐπιχείρησι περισσότερο ἱκανὴ νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν πρόοδο. Ἄν ἡ ἐπιχειρηματικὴ διεύθυνσι θεωρῆται ἀπὸ πολλοὺς οικονομολόγους σὰν ἓνας βασικὸς συντελεστής παραγωγῆς—στὸ ἴδιο ἐπίπεδο μὲ τὴν ἐργασία, τὸ κεφάλαιο καὶ τὶς φυσικὰς δυνάμεις—ἡ ἀποκέντρωσι ἐπιφέρει ὄχι μόνον μιὰ ποσοτικὴ αὔξησι ἀλλὰ καὶ μιὰ ποιοτικὴ βελτίωσι αὐτοῦ τοῦ συντελεστή. Ἄντι νὰ ὑπάρχη μιὰ ἢ ἕστω μερικὰς ἰσχυρὰς προσωπικότητες, ἡ παρᾶλληλα μὲ τὴν ὑπαρξὴ αὐτῶν τῶν προσωπικοτήτων, ὑπάρχουν οἱ ὀμάδες ἐνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ εἰδικῶν

πού ή συμβολή τους στόν καθορισμό τῆς πολιτικῆς καί τῶν ἀντικειμενικῶν σκοπῶν τῆς ἐπιχειρήσεως εἶναι πολύ μεγάλη.

Χάρη στό γεγονός αὐτό, ἡ ἐπιχείρηση μπορεῖ νά ἀντιμετωπίσει τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ὀργανώσεως καί τῆς διαχειρίσεώς της μέ ἐπιστημονικό πνεῦμα· ἡ ἐφαρμογή νέων ἐπιστημονικῶν γνώσεων στό ζήτημα τῆς διαχειρήσεως καθίσταται δυνατή καί δίνει στή διεύθυνση τῆς ἐπιχειρήσεως δυνατότητες πού πρῶν ἀπό δύο δεκαετίες ἀκόμη θά ἦταν ἀδύνατο νά φαντασθῶν. Ἡ ἐπιχειρησιακή ἔρευνα (recherche opérationnelle), ἡ θεωρία τῶν παιγνίων, ἡ κυβερνητική, ἡ ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανικῆς ψυχολογίας καί κοινωνιολογίας ἀποτελοῦν ἕνα σύνολο ἐπιστημονικῶν γνώσεων πού βρῖσκεται στή διάθεση τῶν διευθυντῶν καί ἐπιτρέπει τή σύνθετη προσέγγιση τῶν διαχειριστικῶν προβλημάτων καί τήν ἐπιστημονική προετοιμασία τῶν ἐπιχειρηματικῶν ἀποφάσεων.

Τὰ διάφορα χαρακτηριστικά πού ἐξετάσαμε σύντομα—δηλαδή ἡ ἐπιστημονική ἔρευνα, ἡ διαφοροποίηση καί ἡ νέα ἀντίληψη τῆς διοικητικῆς λειτουργίας—συμβάλλουν στήν ποσοτική αὔξηση καί στήν ποιοτική βελτίωση τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν πού ἔχει στή διάθεσή της ἡ ἐπιχείρηση. Καί συνέπεια τοῦ γεγονότος αὐτοῦ εἶναι ἡ συγκέντρωση οικονομικῆς δυνάμεως πού ἐπιτρέπει στήν ἐπιχείρηση νά ἀσκήσει ἕνα εἶδος ἐξουσίας, νά ἐπιδράσει στό περιβάλλον της καθῶς καί στό ἐσωτερικό της. Ἡ αὔξηση τῆς ἱκανότητος πού ἔχει ἡ ἐπιχείρηση νά ἀσκήσῃ αὐτές τίς ἐπιδράσεις συμβαδίζει, ὅπως εἶναι φυσικό, μέ τό μέγεθός της. Ὅσο ἡ ἐπιχείρηση γίνεται μεγαλύτερη τόσο πραγματοποιεῖ ἕνα μεγαλύτερο κύκλο ἐργασιῶν συνεπῶς τὰ κέρδη της εἶναι συνήθως μεγαλύτερα, πρᾶγμα πού ἐπιτρέπει ἕνα μεγαλύτερο βαθμῶ ἀutoχορηματοδοτήσεως, χάρη στήν ὁποία ἡ ἐπιχείρηση ἀποκτᾷ νέους παραγωγικούς συντελεστές, αὔξάνοντας ἔτσι τό μέγεθός της, τήν οικονομική της ἰσχύ καί τήν ἱκανότητα ἀσκήσεως ἐξουσίας. Καί ὁ κύκλος ἐπαναλαμβάνεται, γιά νά ὀδηγήσῃ στόν σχηματισμό τῶν οικονομικῶν μεγαθηρίων, τῶν ἐπιχειρήσεων—γιγάντων πού χαρακτηρίζουν τήν ἐποχή μας.

Εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι αὐτή ἡ συγκέντρωση οικονομικῆς ἰσχύος ἔχει σοβαρές κοινωνικές συνέπειες· συναπάγεται εὐθῆνες ἀπέναντι στό κοινωνικό σύνολο τοῦ ὁποίου ἡ ὀργάνωση ἐπιτρέπει τήν συγκέντρωση αὐτῆς τῆς δυνάμεως. Γι' αὐτό καί ὁποῖον ἡ ὀργάνωση παρατηρεῖται νά τάση ἀπό μέρος τῶν ἐπιχειρήσεων νά δικαιολογήσουν αὐτή τήν συγκέντρωση ἰσχύος μέ τό νά ἀποδείξουν ὅτι ὁ καθορισμός τῶν ἀντικειμενικῶν ἐπιχειρηματικῶν σκοπῶν ἔγινε σέ συνάρτηση μέ τό γενικώτερο κοινωνικό συμφέρον. Οἱ «δημόσιες σχέσεις» (public relations-relations publiques) ἔχουν ἀποβῆ μιά νέα λειτουργία τῆς σύγχρονης μεγάλης ἐπιχειρήσεως.

Τὰ πάρα πάνω δικαιολογοῦν τήν ἀποψη ὅτι τελικός σκοπός τῆς ἐπιχειρήσεως εἶναι ἡ συμβολή στήν κοινωνική πρόοδο. Ἐνα σχῆμα, πού παραθέτει στό ἔργο του ὁ κ. Ph. de Woot ἐπιτρέπει τή συνθετική παρουσίαση τῶν ὅσων ἔχουμε ἐκθέσει ὡς τώρα.

Ἡ πολυεδρικότης ἐπιτρέπει στήν ἐπιχείρηση νά προχωρήσῃ πρὸς τήν πρόοδο. Ἡ διεύθυνση ἐξαντλεῖ τήν δραστηριότητά της στήν προσπάθεια νά αὔξησῃ τήν εὐελιξία, τή δημιουργικότητα καί τήν πολυεδρικότητα τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἡ ἐπιστη-

μονική ξρευνα, ή διαφοροποίηση και ή αποκέντρωση είναι τὰ μέσα πού επιτρέπουν αυτή τή δραστηριότητα. Ή δυνατότητα δράσεως (έξουσία) και ή οικονομική ι-

σχός στην οποία βασίζεται, είναι απαραίτητες για να τεθῆ σέ κίνηση ο μηχανισμός αυτός πού οδηγεί στην πρόοδο.

Ή πάρα πάνω προσέγγιση τῆς σύγχρονης επιχειρήσεως θά ἦταν ἑλλιπής ἂν δὲν ρίχναμε μιὰ ματιά στις κύριες δυνάμεις πού τήν κατευθύνουν.

Σύμφωνα με τήν ἄποψη τοῦ κ. Α. Nowicki, κύριος οικονομικός παράγοντας τῆς επιχειρήσεως είναι ο γενικός διευθυντής. Τό κέρδος συνιστά, για κάθε ἐπιχείρηση, τόν κύριο ἀντικειμενικό σκοπό. Ή μέθοδος δράσεως για να πραγματοποιηθῆ τό ἐπιδιωκόμενο κέρδος ἀποκρυσταλλώνεται με τόν σχεδιασμό. Στη βάση όλων αὐτῶν βρίσκομε ἕνα κίνητρο πού ἔχει προορισμό ἐντελῶς ἰδιαίτερο: είναι τό εἰδικό σύστημα ἀμοιβῆς τῶν διευθυνόντων τήν ἐπιχείρηση, με συμμετοχή στο πραγματοποιούμενο κέρδος (bonus).

Ἔχει πολὺ συζητηθῆ στην οικονομική θεωρία ἂν ο κύριος ἀντικειμενικός σκοπός τῆς ἐπιχειρήσεως είναι ή μεγιστοποίηση τοῦ κέρδους. Ἔχουν διατυπωθῆ ἀπόψεις πού τείνουν να ἀντικαταστήσουν τήν ἔννοια τῆς μεγιστοποιήσεως με τήν ἔννοια τῆς ἱκανοποιήσεως: ο ἐπιχειρηματίας ἀρκεῖται ὄχι στο μέγιστο δυνατό κέρδος, ἀλλά σέ ἕνα κέρδος πού θεωρεῖ ἱκανοποιητικό.

Ή ἀντίληψη αὐτή βασίζεται στην ἀντίθεση συμφερόντων ἀνάμεσα στους μετόχους και τούς διευθύνοντες, τήν ὁποῖαν ἐπισημάναμε στην ἀρχή. Ή ἔννοια τοῦ ἱκανοποιητικοῦ κέρδους είναι, κατά κάποιο τρόπο, ἕνας συμβιβασμός ἀνάμεσα στις

μακροχρόνιες επιδιώξεις τῶν διευθυνόντων καὶ στὶς βραχυχρόνιες τῶν μετόχων. Ἄλλὰ αὐτὴ ἡ ἀντίθεση μπορεῖ νὰ ἐξασθενίση μὲ ἓνα ὕλικό κίνητρο, ὅπως εἶναι ἡ συμμετοχὴ τῶν διευθυνόντων στὰ κέρδη. Καὶ αὐτὴ ἡ ἐξασθένιση τῆς ἀντιθέσεως ἐπιναφέρει στὴν ἀντίληψη τῆς μεγιστοποιήσεως τοῦ κέρδους, ἀναθεωρημένη αὐτὴ τῆ φορὰ.

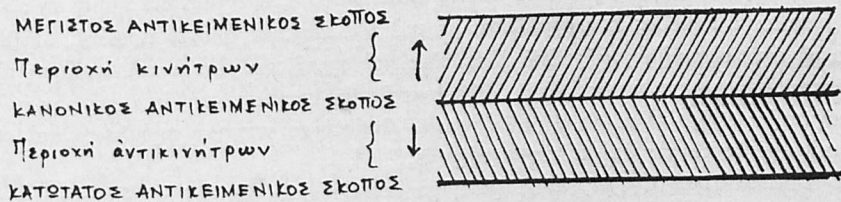
Στὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητο, ἀνοίγοντας μιὰ μικρὴ παρένθεση, νὰ δώσουμε κάποιους ὁρισμοὺς γιὰ τὶς ἔννοιες τῶν κινήτρων.

Τὶ εἶναι ἓνα ὕλικό κίνητρο; Γιὰ νὰ ἐπαναλάβουμε τὸν ὁρισμὸ πρὸ ἀναφέρει ὁ κ. Α. Novicki καὶ ὁ ὁποῖος ὀφείλεται στὸ Council of Profit Sharing Industries, «ὕλικό κίνητρο εἶναι κάθε διαδικασία μὲ τὴν ὁποῖαν ὁ ἐργοδότης διανέμει σὲ ὅλους σὰν συμπλήρωμα τῶν τακτικῶν ἀποδοχῶν τους, ποσὰ τὰ ὁποῖα εἶτε καταβάλλονται πραγματικὰ εἶτε τῶν ὁποίων ἡ καταβολὴ ἀναβάλλεται, μὲ βάση ὄχι μόνο τὴν ἀτομικὴ ἀξία τῶν δικαιούχων ἢ τῆς ομάδας, ἀλλὰ τὴν εὐημερία τοῦ συνόλου».

Βάση λοιπὸν εἶναι ἡ ἀντίληψη ὅτι ὅσοι ἔχουν συντελέσει στὴν πραγματοποίησιν τῆς εὐημερίας τῆς ἐπιχειρήσεως πρέπει νὰ ἀμειβῶνται καὶ μὲ μέρος τοῦ κέρδους, πρὸς ἀποτέλει τὴν ἔκφραση αὐτῆς τῆς εὐημερίας.

Θὰ πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι, πέρα ἀπὸ τὰ ὕλικά κίνητρα, ὑπάρχουν καὶ ἠθικά κίνητρα, ὅπως π.χ. ἡ ἔλξη τοῦ γοήτρου πρὸς συνεπάγεται μιὰ ἀνώτερη θέση. Καὶ ἄκομη, ὅτι ὑπάρχει μιὰ ὀλόκληρη κατηγορία ἀντικινήτρων τὰ ὁποῖα, ἐνεργώντας πρὸς τὴν ἀντίθετη κατεύθυνση, τείνουν νὰ ἐξουδετερώσουν τὴν εὐνοϊκὴ ἐπίδραση τῶν κινήτρων.

Τὸ πᾶρα κάτω σχῆμα, παρμένο ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ κ. Novicki μᾶς ἐπιτρέπει νὰ κατανοήσουμε τὸν τρόπο ἐνεργείας τῶν κινήτρων:

Ἐπάρχει ἓνας κανονικὸς ἀντικειμενικὸς σκοπὸς (π.χ. ἓνα ποσὸν κέρδους) πρὸς ὃν μπορεῖ νὰ ἐπιτευχθῇ μὲ τὴν κανονικὴ δραστηριότητα τῶν ἀτόμων πρὸς ἀπασχολοῦνται στὴν ἐπιχείρηση. Γιὰ τὸ ἂν θὰ ἐπιτευχθῇ ἢ ὄχι ὁ σκοπὸς αὐτὸς ἔχει σημασία ἢ ὑπαρξὴ ἀντικινήτρων (π.χ. αἰσθημα ἀνασφαλείας τοῦ προσωπικοῦ, τὸ γεγονός ὅτι ἡ ὕλικὴ ἀμοιβὴ δὲν εἶναι ἐπαρκὴς κ.λ.π.), πρὸς ὅδηγόν σὲ μιὰ ὑποαποσχόληση τοῦ ἀνθρώπινου δυναμικοῦ τῆς ἐπιχειρήσεως, τὸ ὁποῖο δὲν καταβάλλει τὴν ἀπαιτούμενη μὲ κανονικὰ συνθῆκες προσπάθεια. Ἔτσι, ἀντὶ νὰ ἐπιτευχθῇ ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς στὸ κανονικὸ τοῦ ἐπίπεδο, ἐπιτυγχάνεται σ' ἓνα ἐπίπεδο κατώτερο. Τὰ κίνητρα ἔχουν σὰν σκοπὸ νὰ ἐξουδετερώσουν τὶς ἀρνητικὰς τάσεις τῶν ἀντικινήτρων καὶ νὰ ὀδηγήσουν στὴν ὑπέρβαση τοῦ κανονικοῦ ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ, ὥστε νὰ ἐπιτευχθῇ ἓνα μέγιστο. Καὶ αὐτὸ εἶναι δυνατό μόνο ὅταν τὰ κίνητρα εἶναι ἰσχυρότερα ἀπὸ τὰ ἀντικίνητρα.

Ἡ σημασία ὑλικῶν κινήτρων, ὅπως ἡ συμμετοχὴ στὰ κέρδη, ἀναγνωρίζεται σήμερα ἀπὸ ὅλες τὶς μεγάλες ἐπιχειρήσεις, οἱ ὁποῖες καταστρώνουν καὶ ἐφαρμόζουν εἰδικὰ σχέδια (4). Ὅλα αὐτὰ τὰ σχέδια ἀποβλέπουν στὸ νὰ δημιουργήσουν ἀνάμεσα στοὺς διευθυντὲς τῆς ἐπιχειρήσεως τὴν ἀντίληψη ὅτι τὰ συμφέροντά τους ταυτίζονται μὲ τὰ συμφέροντα τῶν μετόχων, δηλαδὴ νὰ δημιουργήσουν ἕνα πνεῦμα ἰδιοκτητήτου τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἡ διανομὴ ποσῶν τὰ ὁποῖα προέρχονται ἀπὸ τὰ πραγματοποιούμενα κέρδη εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ ὑλικά αὐτὰ κίνητρα. Ὅσο τὰ κέρδη εἶναι μεγαλύτερα, τόσο τὰ διανεμόμενα ποσὰ μεγαλώνουν. Συνεπῶς, συμφέρον τῶν διευθυνόντων εἶναι νὰ ἀυξηθῇ τὸ κέρδος πὸν ἀποτελεῖ ταυτόχρονα τὴν πηγὴ καὶ τὸν σκοπὸ τοῦ κινήτρου.

Ἔτσι, χάρις στὰ ὑλικά κίνητρα, ἡ ἔννοια τῆς μεγιστοποιήσεως τοῦ κέρδους ξανάρχεται στὸ προσοχῆνιο, ἀλλὰ μὲ κάπως διαφορετικὴ ὄψη: δὲν ἔχει χαρακτηρὰ ὀλοκληρωτικὸ ἀλλὰ ὀριακὸ ἢ κανονικὴ ἀμοιβὴ τῶν διευθυνόντων ὀδηγεῖ—ἢ τουλάχιστον πρέπει νὰ ὀδηγῇ—σὲ ἕνα ἐπίπεδο κερδῶν ἱκανοποιητικὸ· τὸ ὑλικὸ κίνητρο ἔχει σὰν σκοπὸ νὰ ξεπεραστῇ αὐτὸ τὸ ἐπίπεδο: οἱ διευθύνοντες, παρακινούμενοι ἀπὸ τὰ διανεμόμενα σ' αὐτοὺς κέρδη, προσπαθοῦν νὰ μεγιστοποιήσουν τὴν ἀμοιβὴ τους μεγιστοποιώντας τὰ κέρδη τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἡ μεγιστοποίηση τοῦ κέρδους μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀπὸ δύο κατευθύνσεις:
— μὲ μιὰ πολιτικὴ τιμῶν, ἢ γενικώτερα μὲ μιὰ πολιτικὴ ἀγορᾶς,
— μὲ μιὰ πολιτικὴ μειώσεως τοῦ κόστους, ἢ γενικώτερα μὲ μιὰ πολιτικὴ παραγωγῆς.

Στὴν πολιτικὴ ἀγορᾶς ἐνσωματώνεται, ὅπως εἶδαμε, ἡ λειτουργία τῆς διαφοροποιήσεως. Ὅσο γιὰ τὴ λειτουργία τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας, μιὰ διάκριση εἶναι ἀναγκαία: ἡ πρόοδος πὸν σχετίζεται μὲ μιὰ νέα παραγωγή (νέο προϊόν), συνδέεται μὲ τὴν πολιτικὴ ἀγορᾶς, ἐνῶ ἡ πρόοδος πὸν σχετίζεται μὲ τὴν τελειοποίηση τῶν ὑφισταμένων μέσων καὶ μεθόδων παραγωγικῆς διαδικασίας, συνδέεται μὲ τὴν πολιτικὴ παραγωγῆς. Ὁ κ. Nowicki ἀποκαλεῖ ἀντίστοιχα «τεχνικὴ πρόοδος α» καὶ «τεχνικὴ πρόοδος β» τὶς δύο αὐτὲς κατηγορίες.

Μιὰ πολιτικὴ ἀγορᾶς, ἀσκούμενη μὲ ἐπιδεξιότητα, μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ στὴν πραγματικοποίηση κερδῶν πὸν ὀνομάζονται «μονοπωλιακὰ κέρδη».

Ἡ υἰοθέτηση, στὴν κατάλληλῃ στιγμή, τῶν νέων ἀνακαλύψεων καὶ ἐπινοήσεων ἀποφέρει κέρδη πὸν ὀνομάζονται «κέρδη καινοτομιῶν».

Ἄλλὰ ὑπάρχει καὶ μιὰ τρίτη κατηγορία κερδῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι συνάρτηση ἐξωγενῶν παραγόντων, ὅπως τὸ ἐθνικὸ εἰσόδημα, ἢ ροὴ τῶν καθαρῶν ἐπενδύσεων, καὶ γενικὰ συνδέονται μὲ τοὺς συντελεστὲς πὸν διαμορφώνουν τὸ οἰκονομικὸ περιβάλλον στὸ ὁποῖο κινεῖται ἡ ἐπιχείρηση. Αὐτὰ τὰ κέρδη ἄλλοτε τὰ θεωροῦσαν τυχαῖα, γι' αὐτὸ καὶ τὰ ὀνόμαζαν «ἀπροσδόκητα κέρδη». Ἄλλὰ ἡ ἀκριβεία τῶν προβλέψεων πὸν ἀναφέρονται στὴν ἐξέλιξη τῆς οἰκονομικῆς συγκυρίας ἐπιτρέπει μιὰ προσαρμο-

4) Ὁ ἀναγνώστης παραπέμπεται γιὰ περισσότερες λεπτομέρειες στὸ ἔργο τοῦ κ. Nowicki, σελ. 15 κ.έ.

γή τῆς πολιτικῆς τῆς ἐπιχειρήσεως στίς μεταβολές τοῦ περιβάλλοντος καὶ καθιστᾷ τὴν ἐπιχείρηση ἱκανή νὰ ἐπιδιώξη αὐτὰ τὰ κέρδη. Εἶναι, λοιπόν, γιὰ τὴν ἐπιχείρηση θέμα πρωταρχικῆς σημασίας νὰ μπορῇ νὰ προβλέψῃ μὲ μιὰ σχετικὴ ἀκριβεία τίς γενικώτερες συγκυριακὰς ἐξελίξεις καὶ νὰ σχεδιάσῃ τὴ δραστηριότητά της σύμφωνα μὲ τίς προβλέψεις αὐτές. Χάρη στὸ σχεδιασμὸ οἱ ἐπιχειρηματικὰς ἐνέργειες κατευθύνονται κατὰ τρόπον ποὺ αὐξάνει τὴν ἀποτελεσματικότητά τους. Ἡ ἐξέλιξη τῶν νέων τεχνικῶν προβλέψεως πού, κυρίως, στηρίζονται στίς ἐξελιγμένες τεχνικὰς στατιστικῆς ἀναλύσεως καὶ σὲ οἰκονομετρικὰς μεθόδους, ἐπιτρέπει τὸ σχεδιασμὸν ὡς ἐφαρμογὴν τοῦ μαθηματικοῦ λογισμοῦ, συνδυασμένου μὲ μιὰ θεώρηση ἀπὸ τὴν ὀπτικὴν γωνιά τοῦ οἰκονομολόγου.

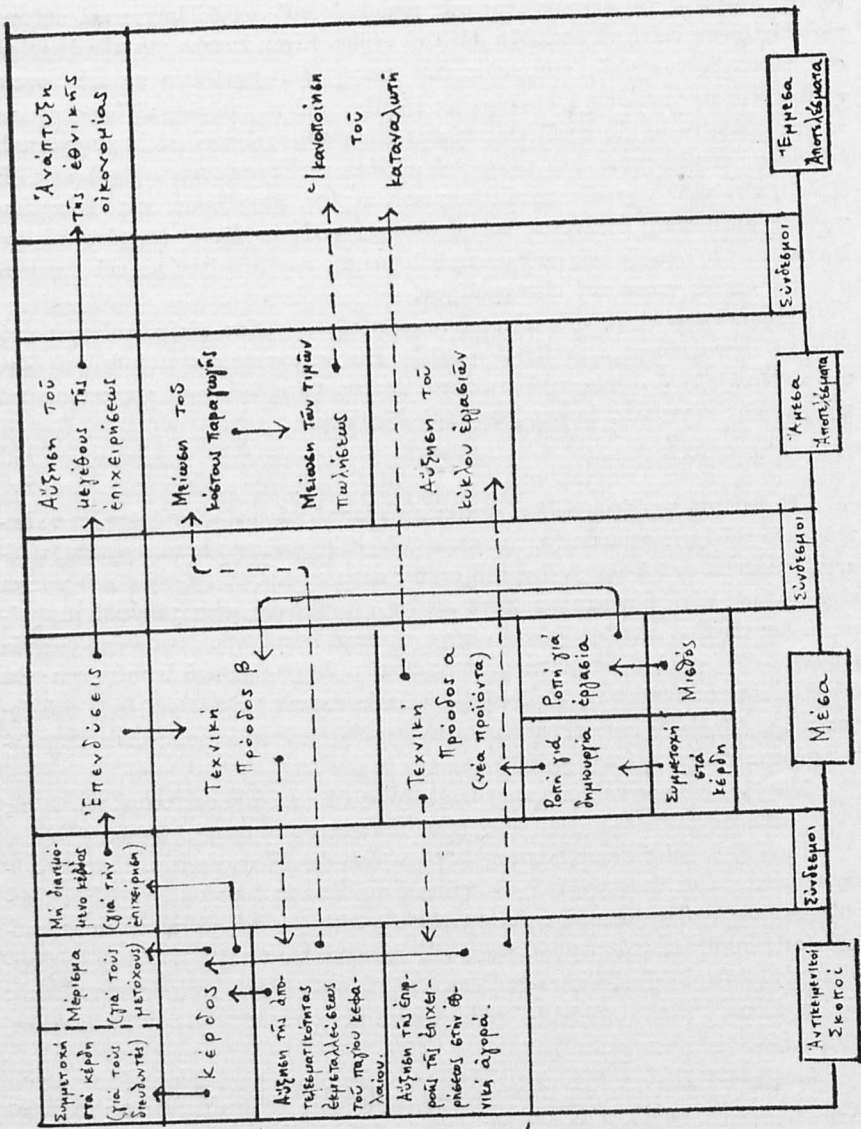
Προτοῦ περάσουμε στὸ τελευταῖο σημεῖο τῆς ἐργασίας αὐτῆς, κρίνουμε σκόπιμο νὰ ἐπαναλάβουμε στὴν ἐπόμενη σελίδα ἓνα διάγραμμα παρμένο ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ κ. Nowicki, τὸ ὁποῖο συνθῆται κατὰ ὀλοκληρωμένον τρόπον τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς μεγάλῃς σύγχρονης ἐπιχειρήσεως πού ἐξετάσαμε.

Ἡ ἀνάλυση πού προηγήθηκε, φαίνεται νὰ ἐπιβεβαιώῃ τὴν ἐντύπωση ὅτι τὸ λειτούργημα τοῦ ἐπιχειρηματία ἔχει πιά κατατιμηθῆ σὲ μερικώτερα λειτούργηματα, τὰ ὁποῖα ἀσκοῦνται ἀπὸ διάφορα ἄτομα ἢ ομάδες ἀτόμων. Καὶ τὸ ἐρώτημα πού τίθεται εἶναι: μήπως αὐτὴ ἡ κατάτιμησις εἶναι μονάχα φαινομενικὴ, μήπως δηλαδὴ μποροῦμε νὰ ξαναβροῦμε ὀλοκληρωμένον τὸ ἐπιχειρηματικὸν λειτούργημα κάτω ἀπὸ μιὰ νέα μορφή; Καὶ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι, ποῖος ἀσκεῖ τὸ ἐπιχειρηματικὸν λειτούργημα; Θὰ δώσουμε προκαταβολικὰ τὴν ἀπάντησιν—ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν κύριαν θέσιν τοῦ ἔργου τοῦ κ. Ph. de Woot: τὸν ρόλον καὶ τὸ λειτούργημα τοῦ ἐπιχειρηματία ἐπωμίζεται σήμερον ἡ ἴδια ἡ ἐπιχείρησις.

Στίς λίγες παραγράφους πού ἀκολουθοῦν θὰ μεταφέρουμε περιληπτικὰ τίς κύριες ἀπόψεις τοῦ κ. Ph. de Woot πού δικαιολογοῦν αὐτὴ τὴν θέσιν.

Πολλὰς θεωρίας ἔχουν διατυπωθῆ γύρω ἀπὸ τὸν ἐπιχειρηματία. Γενικὰ, ὁ ἐπιχειρηματίας ἔχει θεωρηθῆ ὡς τὸ πρόσωπον τοῦ ὁποίου ἡ μεσολάβησις εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ νὰ διασφαλισθῆ ἡ λειτουργία τῆς ἐπιχειρήσεως μὲ τὸ νὰ προσαρμόζεται στίς συνθῆκας τοῦ περιβάλλοντος (A. Smit, A. Marshall), τὸ ὁποῖο ἀναλαμβάνει τὸν κίνδυνον (F. Knight, F. Perroux), τὸ ὁποῖο εἶναι ὁ κύριος συντελεστὴς τῆς προόδου (Schumpeter) καὶ ἀμείβεται μὲ τὸ κέρδος γιὰ τὴν ὁποιαδήποτε συμβολὴν του.

Ὅμως, ὅπως εἶδαμε στὰ προηγούμενα, ἡ πρόοδος καὶ οἱ καινοτομίαι πραγματοποιοῦνται καὶ ὀλοκληρῶνται στοὺς κόλπους τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ δὲν ἀπορροεῖν πιά ἀπὸ τίς ἀποφάσεις ἐνὸς μόνο ἀτόμου. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ κ. Ph. de Woot: «ὁ κάθε διευθύνων τοῦ ὁποίου ἡ δράσις βελτιώνει τὸν προσανατολισμὸν, τὴν σύνθεσιν ἢ τὴν ἀνανέωσιν τῶν παραγωγικῶν μέσων τῆς ἐπιχειρήσεως, καθὼς καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς διευθύνσεως ἢ τῆς ἰσχύος της, βρῖσκεται σὲ μιὰ ζώνην δράσεως πού δὲν ἔχει νὰ κάμῃ μὲ τὴν ρουτίαν ἀλλὰ τοποθετεῖται στὴν περιοχὴ τῶν ἐπιχειρηματικῶν ἀποφάσεων». Αὐτὸ λοιπόν τὸ λειτούργημα τοῦ ἐπιχειρηματία βρῖσκεται τεμαχι-

επινοήσεις

κύριος αντικείμενος σκοπός

Δευτερεύοντες αντικείμενοι σκοποί

Επιβεβαίωση Απορρίψματα

Αμέγα Απορρίψματα

Συνδέσμοι

Μέγεθος

Συνδέσμοι

Αντικείμενοι σκοποί

σμένο και ασκείται από πολλά πρόσωπα. Μόνο ή επιχείρηση, σαν ανεξάρτητη οντότητα, έπωμίζεται την ολοκλήρωση του λειτουργήματος αυτού και διασφαλίζει την πορεία προς την πρόοδο. «Άσκει αυτό το λειτουργήμα με τη μεσολάβηση ενός όρισμένου αριθμού φυσικών προσώπων, κανένα από τα όποια δέν έπωμίζεται πλήρως τον ρόλο του επιχειρηματία και των όποιων το σύνολο δέν ένώνεται παρά από μιάν εθρύτερη οντότητα».

Όσο για τον κίνδυνο, ό όποιος είναι, για ένα μεγάλο μέρος συγγραφών, ένα εθσιώδες χαρακτηριστικό γνώρισμα τής έννοιας του επιχειρηματία, στην ουσία φέρεται από ένα μεγάλο αριθμό προσώπων: είναι όλοι αυτοί που προμηθεύουν στην επιχείρηση τους παραγωγικούς συντελεστές με όποιαδήποτε μορφή (μέτοχοι, διευθυντές, εργαζόμενοι, πιστωτές). Η συνεργασία τους με την επιχείρηση προϋποθέτει ότι αποβλέπουν σε μιá ύλική άμοιβή για την εισφορά τους από τη στιγμή που ή άμοιβή αυτή δέν πραγματοποιείται, ύφίστανται μιá ζημία· αυτός ό κίνδυνος ύπάρχει πάντοτε και ή φύση του είναι ίδια με τη φύση του κινδύνου των μετόχων, άν και ό βαθμός του μπορεί να είναι διαφορετικός. Μόνο ή επιχείρηση σαν ανεξάρτητη οντότητα ολοκληρώνει αυτόν τον κίνδυνο. Σε περίπτωση άποτυχίας αυτό που έξφανίζεται είναι ή ίδια ή επιχείρηση, ή όργάνωση και ή οικονομική ισχύς της. Οί συνεισφορές των παραγωγικών συντελεστών δέν είναι παρά οί μερικοί φορείς στους όποιους κατανέμεται ό όλικός αυτός κίνδυνος. Κανείς άπ' αυτούς δέν ύφίσταται ολοκληρωτικά τις συνέπειες αυτού του κινδύνου, όπως συνέβαινε με τον παραδοσιακό επιχειρηματία. Άκόμη και οί μέτοχοι, που είναι οί ιδιοκτήτες τής μεγάλης σύγχρονης επιχείρησης, θεωρούν τη συμμετοχή τους σ' αυτήν σαν ένα είδος επένδυσης των κεφαλαίων που διαθέτουν και καταβάλλον προσπάθειες να ελαχιστοποιήσουν τον κίνδυνο με διάφορους συνδυασμούς του χαρτοφυλακίου των. Το χαρακτηριστικό γνώρισμα του κινδύνου μόνο στην επιχείρηση, θεωρούμενη σαν οντότητα, βρίσκεται ολοκληρωμένο.

Τέλος, σχετικά με την επιχειρηματική άμοιβή, παρατηρούμε ότι, πλάι στο μέρος των μετόχων και το διανεμόμενο στους διευθύνοντες τμήμα του κέρδους, ύπάρχει άυτοχρηματοδότηση τής επιχείρησης, που μπορεί να άιτιολογηθή σαν άμοιβή τής ίδιας τής επιχείρησης, δικαιολογούμενη από το γεγονός ότι ή σημερινή μεγάλη επιχείρηση έπωμίζεται το επιχειρηματικό λειτουργήμα.

Έτσι, ή σπουδή τής μεγάλης σύγχρονης επιχείρησης μπορεί να όδηγήσει σε μιá ριζική άναθεώρηση πολλών καθιερωμένων ή άμφισβητούμενων έννοιών. Ίσως αυτή ή άπροσωποποίηση του επιχειρηματικού λειτουργήματος να ξενίξει. Είναι όμως συνέπεια γενικότερων έξελίξεων στην όλη οικονομική και κοινωνική δομή, έξελίξεων οί όποιες όδηγησαν στη δημιουργία οικονομικών όργανισμών των όποιων οί δεσμοί με συγκεκριμένα φυσικά πρόσωπα είναι πολύ χαλαροί άν όχι έντελώς άνύπαρκτοι. Και από τη στιγμή που ή τύχη τής επιχείρησης έχει πάψει να ταυνίζεται με την τύχη των φορέων της, από τη στιγμή που ή αύξηση των διαστάσεών της καθιστά άδύνατη τη συγκέντρωση των επιχειρηματικών λειτουργημάτων στο πρόσωπο του παραδοσιακού επιχειρηματία, το πέρασμα στην άπρόσωπη μορφή άσκησης αυτών των λειτουργημάτων, που είναι άπαραίτητο να ύπάρχουν και δέν μπορεί να εκλείψουν, έρχεται αυτόματα. Η θέση του κ. Ph.deWoot ότι ή μεγάλη επιχείρηση ταυνίζεται με την έννοια του επιχειρηματία του όποιου το λειτουργήμα άσκει, άποτελεί, στο σημερινό επίπεδο έπιστημονικών γνώσεων, μιάν ίκανοποιητική προσπάθεια προσεγγίσεως του προβλήματος, όπως τίθεται με τη νέα του μορφή.